

Meetnet Beek- en Poldervissen 2011

Focus op modder en stenen, nieuwe methodieken & invoerportaal

Richard Struijk, Frank Spikmans & Arthur de Bruin

Het verspreidingsonderzoek is in voorgaande jaren voorspoedig verlopen. Zeven van de negen doelsoorten waren qua verspreiding op 10x10 kmhokniveau al grotendeels

geactualiseerd. Voor de twee soorten, grote modderkruiper en rivierdonderpad, waarvan het historische verspreidingsgebied nog niet volledig geactualiseerd is, is het verspreidingsonderzoek in 2011 met extra inspanningen voortgezet. Daartoe is allereerst een Modderkruiper Marathon georganiseerd waarbij in 2011 door heel Nederland excursies zijn georganiseerd. Bij de rivierdonderpad lag de focus op een nieuwe inventarisatie methodiek, namelijk met behulp van zaklampen. Deze methodiek is relatief nieuw, maar zal gezien de goede resultaten in de toekomst waarschijnlijk een meer prominente rol gaan spelen bij het inventariseren (en monitoren) van rivierdonderpadden (en grondels). Voor zeven doelsoorten zijn met ingang van 2011 in het kader van het nieuwe Meetnet Beek- en Poldervissen hokken getrokken uit het leefgebied. Hiermee kunnen in de toekomst trends worden bepaald. De methodiek van het nieuwe meetnet is gebaseerd op die van het verspreidingsonderzoek. Nieuw is een speciaal ontwikkelde invoermodule die zorgt voor de juiste registratie van de vangsten en vangstinspanning.

Excursie in het kader van de Modderkruiper Marathon (Foto: Arthur de Bruin)

Borstvin grote modderkruiper
(Foto: Arthur de Bruin)

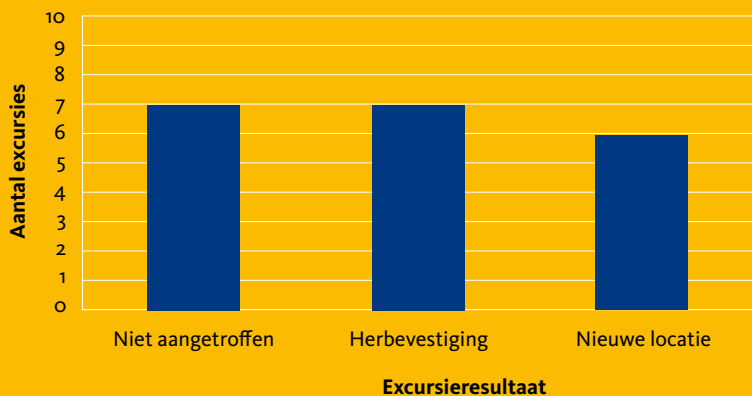
Gezwellen cloaca van afgepaaide vrouwelijke grote modderkruiper (Foto: Arthur de Bruin)

Ingevallen flank van afgepaaide grote modderkruiper
(Foto: Arthur de Bruin)

Larve grote modderkruiper
(Foto: Sander Hunink)

Modderkruiper Marathon

In 2011 zijn verdeeld over acht provincies 20 excursies georganiseerd om de grote modderkruiper beter op de kaart te krijgen. In veel gebieden heeft dat zijn vruchten afgeworpen en is de soort boven water gehaald. Bij 13 van de 20 excursies is de soort aangetroffen, in zes gevallen betrof het nieuwe vindplaatsen.

De RAVON Vissenwerkgroep Groningen en Drenthe is zowel overdag als 's nachts op pad geweest. In de omgeving van Pasop lukte het met o.a. fuiken om enkele vrouwtjes te vangen. Op basis van een gezwollen cloaca en slappe buik was duidelijk dat de vrouwtjes net waren afgepaaid. 's Avonds werd de omgeving van Bellingwolde bezocht, maar de meeste sloten hier bleken droog te staan. In een poel die in verbinding stond met verschillende sloten, werden echter nog drie grote modderkruipers gevonden. In Gelderland trokken de Gelderse Vissers er in juni op uit om de omgeving van Wageningen te onderzoeken. Op historische kaarten was vooraf bepaald welke oude sloten bezocht zouden worden. Dit resulteerde in negen grote modderkruipers in zes verschillende sloten! Verheugend was dat er ook juveniele dieren van dit jaar werden aangetroffen. In Friesland trok de WVOF er verschillende keren op uit waarbij diverse nieuwe vindplaatsen zijn ontdekt. Zo werden nieuwe locaties ontdekt in of bij Goingarrijp, Heeg, IJlst, Terherne en It Sud/Olterterp. Op enkele bekende vindplaatsen kon het voorkomen worden herbevestigd. Noemenswaardig daarbij is de vondst van 56 grote modderkruipers bij Burgumermeer die in

2011: Modderkruiper Marathon

De grote modderkruiper was in de jaren '50 nog een algemeen vis in Nederland. Na 1950 is de soort echter steeds zeldzamer geworden. Het RAVON probeert het verspreidingsgebied van de grote modderkruiper compleet en actueel te krijgen.

Daarom worden er in 2011 in maar liefst acht provincies excursies georganiseerd. Met schepen en/of overleg naar deze veranderingen en worden gezocht. Daarnaast zal tijdens enkele excursies met uitdaging naar deze laatste locaties wordt gezocht, een eerste ervaring!

Lid? Het is leuk om een bijdrage aan dit onderzoek te leveren, gaaf je dat hier op!

Provincie	Locatie	Datum	Tijd	Excursieresultaat
Limburg	Westerlo	8 april	09.00 - 16.00	A. de Bruijn
Friesland	Wierden	20 april	09.00 - 15.30	J. Mulla
Provincie	Ulfendael	20 april	09.00 - 16.00	A. de Bruijn
Noord-Brabant	Chilpan	22 april	09.00 - 16.00	J. Mulla
Provincie	Nieuw-Dijk	23 april	09.00 - 15.30	J. Mulla
Provincie	Ulfendael	8 mei	09.00 - 16.00	J. Mulla
Friesland	Ulfendael	12 mei	09.00 - 16.00	A. van der Lugt
Noord-Brabant	Chilpan	20 mei	09.30 - 12.30	S. Munnik
Noord-Brabant	Chilpan	22 mei	09.00 - 16.00	S. Munnik
Drenthe	De Vries	26 & 27 mei	09.00 - 16.00	J. Mulla
Gelderland	Wageningen (Streek)	25 juni	09.30 - 14.00	P.P. Schellekens, J. Kruisberg, J. Othman
Provincie	Wageningen	25 juni	09.30 - 16.00	J. Mulla
Limburg	Wageningen	25-26 juni	09.00 - 16.00	A. de Bruijn
Limburg	Wageningen	24 mei	09.00 - 16.00	J. Mulla
Drenthe	Wageningen	25 juni	09.00 - 16.00	P.P. Schellekens, J. Kruisberg, P.P. Schellekens

Aanvullende excursies

Provincie	Locatie	Datum	Tijd	Excursieresultaat
Limburg	Nieuw-Dijk	20 april	09.00 - 16.00	A. van der Lugt
Gelderland	Macharen	23 mei	09.30 - 15.00	A. de Bruijn
Groningen	De Vries	27 mei	09.30 - 15.00	S. Munnik

Het grootste deel van het verspreidingsgebied van de grote modderkruiper wordt nu in het rivierengebied herbevestigd. Daarnaast worden ook sloten en lagunes geleidelijk herbevestigd.

het kader van een inspectie voor de Flora- en faunawet werden aangetroffen. In Noord-Brabant vonden twee excursies plaats waarbij de soort bij Loosbroek herbevestigd kon worden en in de omgeving van Macheren een nieuwe plek werd ontdekt. Opmerkelijk hierbij was de vangst van een larve van slechts 2,5 cm, die slechts zeer zelden worden gevonden. Tijdens de drie zaklampexcursies die in het Rijswijkse Veld (Gelderland), Nieuw Wulven (Utrecht) en de Lethe (Groningen) plaatsvonden, zijn op alle locaties grote modderkruipers waargenomen. Ondanks de vele zaklampen, moest het schepnet hier echter aan te pas komen.

Tot november werd de grote modderkruiper in 2011 in 57 kilometerhokken in 36 10x10 kilometerhokken waargenomen.

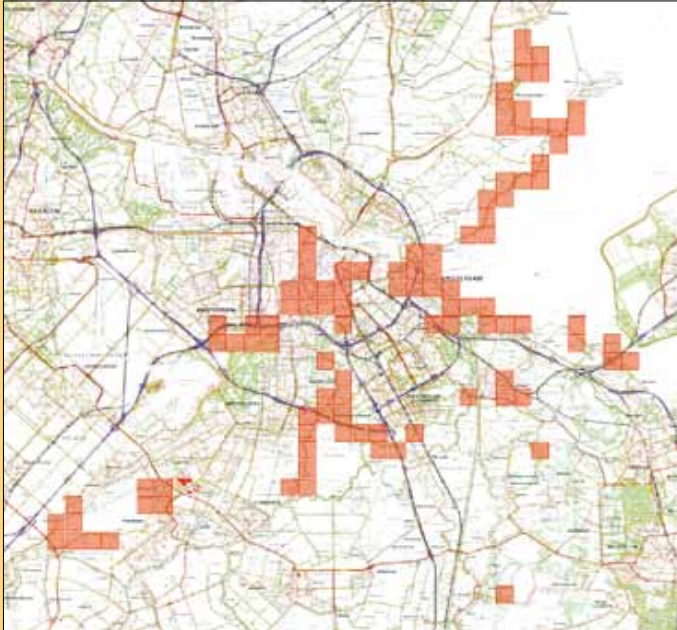
Zwartbekgrondel in het licht van een zaklamp (Foto: Edo Goverse)

Rivieronderpad in Amsterdam (Foto: Edo Goverse)

Rivieronderpad tussen gedumpte wandtegels (Foto: Edo Goverse)

Zaklampwaarnemingen rivierdonderpad rond Amsterdam in 2011

Trouw, 17 oktober 2011

Donderen in het donker

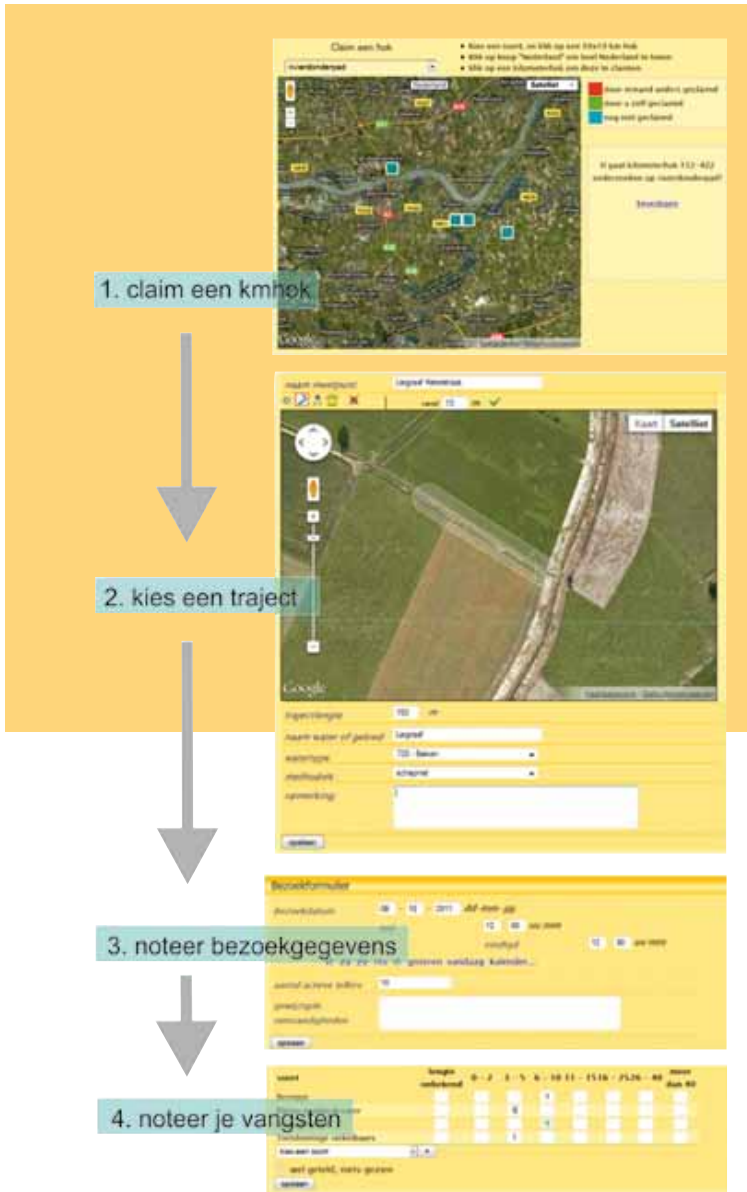
De rivierdonderpad is een soort met een betrekkelijk ruime verspreiding binnen Nederland. Vooral stromende plaatsen met stenig substraat zijn favoriet. Stortstenen oevers zijn echter moeilijk bevisbaar met het schepnet. In 2009 schreef Wim van den Heuvel in de toenmalige Nieuwsbrief Verspreidingsonderzoek Vissen jaargang 3(1) al over zijn positieve ervaringen met zaklampen. In 2011 is RAVON deze methode breder toe gaan passen. Na zonsondergang is vanaf de oever, of al wadend door het ondiepe water, met een zaklamp op en tussen de stenen naar rivierdonderpadden gezocht. Met name in Noord-Holland is veel op deze manier gezocht en bleek de rivierdonderpad op veel plaatsen voor te komen. Gedurende 37 onderzoeksnachten werden in maar liefst 103 verschillende kilometerhokken 422 rivierdonderpadden opgespoord. Zelfs midden in het centrum van Amsterdam werd de soort in grachten gevonden! Daarnaast werden ook ruim 1375 exotische zwartbekgrondels in 45 kilometerhokken waargenomen. Op andere locaties in Nederland, bijvoorbeeld in de Reeuwijkse Plassen, is de methodiek recentelijk ook toegepast. Hier werden in vier kilometerhokken 167 rivierdonderpadden geteld. Op één traject van ca. 40 meter werden in minder dan 20 minuten tijd 71 exemplaren gezien! De methode is veelbelovend en zal in de toekomst frequenter worden gehanteerd. Het zijn vooral de nachtactieve bodemvissen (grondels) die met zaklampen goed te vinden zijn. Voor een volledige inventarisatie blijft het schepnet en/of andere vangtuigen echter noodzakelijk.

- Kies een doelsoort en claim een kilometerhok.
- Print het veldformulier uit en ga het veld in.
- Selecteer trajecten met geschikt habitat voor de doelsoort.
- Voer de bemonstering uit volgende de richtlijnen.
- Noteer je vangsten.
- Noteer ook de geleverde inspanning.
- Voer binnen hetzelfde (kalender)jaar exact dezelfde bemonstering uit.
- Registreer je de gegevens op www.vissen.invoerportaal.nl

In 2011 zijn van 167 kilometerhokken in 49 10x10 kilometerhokken waarnemingen van de rivierdonderpad ontvangen.

Het toppunt van vissen: tellen tot je een trend hebt

Dit jaar is RAVON van start gegaan met een nieuw Meetnet voor Beek- en Poldervissen. Met dit meetnet worden de landelijke populaties van soorten gevolgd door veranderingen in het aantal bezette kilometerhokken te monitoren. Het meetnet richt zich op de volgende doelsoorten: kleine modderkruiper, grote modderkruiper, bittervoorn, beekprik, rivierprik, rivierdonderpad en beekdonderpad. Deze soorten worden beschermd door de Habitatrichtlijn en kunnen met de bestaande meetprogramma's niet goed gevolgd worden, vandaar het nieuwe meetnet.

Werkwijze invoermodule Meetnet Beek- en Poldervissen

Het Meetnet Beek- en Poldervissen is geen monitoring zoals RAVONers misschien gewend zijn van amfibieën en reptielen, met vaste trajecten die jarenlang geteld worden. Er wordt nog steeds op een gestandaardiseerde manier geïnventariseerd, maar zodra een hok met voldoende inspanning onderzocht is, vervalt dit. De achterliggende gedachte van deze insteek is dat tevens de verspreiding van soorten in beeld gebracht wordt. We slaan dus twee vliegen in één klap!

In monitoringsland is de laatste jaren veel te doen om trefkansen (zie ook Schubben & Slijm nr. 4 en nr. 9). Wanneer je weet hoe groot de trefkans is, kan een trend hiermee gecorrigeerd worden. Om de trefkans te bepalen, dient er minimaal één herhaalde

meting binnen een (kalender)jaar plaats te vinden. Hierdoor wordt informatie verkregen over de aan- of afwezigheid van een soort. Door deze gegevens van de verschillende hokken te combineren, kunnen landelijke trends worden bepaald over het voorkomen van de doelsoorten. Om deze reden schrijft de methodiek van het Meetnet Beek- en Poldervissen minimaal twee telronden voor.

Voor de soorten die een beperkte verspreiding binnen Nederland hebben (beekprik en beekdonderpad) zijn alle kilometerhokken van het actuele leefgebied geselecteerd voor het meetnet. Voor soorten die wijd verspreid zijn, zoals bittervoorn en kleine modderkruiper, is een random trekking uitgevoerd van de hokken binnen het leefgebied. Het uitgangspunt hierbij is dat gegevens over het voorkomen in zowel optimale als suboptimale gebieden noodzakelijk zijn om een goede weergave te krijgen van het voorkomen van deze soorten in Nederland en de trends hierin. Zouden alleen de meest geschikte kilometerhokken onderzocht worden, dan kan het veel langer duren voordat een afname van de soort geconstateerd wordt en voordat beschermingsmaatregelen genomen kunnen worden.

Afhankelijk van de doelsoort en de habitat wordt het monitoringsonderzoek uitgevoerd met schepnet of op zicht. Zaken als de werkwijze, geschikte perioden en benodigde inspanning zijn vastgelegd in een veldhandleiding die te vinden is op de website van het meetnet. De inspanning die per jaar per kilometerhok van een deelnemer wordt gevraagd verschilt per doelsoort. Voor de bittervoorn dienen bijvoorbeeld twee telronden van elk minimaal 30 minuten (effectieve) vistijd uitgevoerd te worden. Voor de grote modderkruiper die lastiger te vangen is, wordt een jaarlijkse inspanning van minimaal 4 uur verdeeld over vier bezoeken gevraagd.

Doe mee! **Ga naar www.vissen.invoerportaal.nl**. Daar vind je de kilometerhokken die onderzocht moeten worden, de veldhandleiding en een veldformulier.

Het Meetnet Beek- en Poldervissen wordt uitgevoerd in opdracht van de Gegevensautoriteit Natuur (GaN) en in samenwerking met het Centraal Bureau voor de Statistiek (CBS).

Nachtwerk (Foto: Cees Vermeer)